

INNOVATIVE WORLD
Ilmiy tadqiqotlar markazi

TADQIQOTLAR

ILM-FAN

TEKNOLOGIYALAR

ZAMONAVIY ILM-FAN VA INNOVATSIYALAR NAZARIYASI

ILMIY-AMALIY KONFERENSIYA

2026

Google Scholar

zenodo

Andijan, Uzbekistan

+998335668868

<https://innoworld.net>

« ZAMONAVIY ILM-FAN VA INNOVATSIYALAR
NAZARIYASI » NOMLI ILMIY, MASOFAVIY,
ONLAYN KONFERENSIYASI TO‘PLAMI

3-JILD 5-SON

Konferensiya to‘plami va tezislari quyidagi xalqaro
ilmiy bazalarda indexlanadi

Google Scholar

ResearchGate

zenodo

ADVANCED SCIENCE INDEX

Directory of Research Journals Indexing

www.innoworld.net

O‘ZBEKISTON-2026

YOSHLAR SOT TO‘G‘RISIDAGI ILMIY NAZARIYALAR
“SCIENTIFIC THEORIES OF YOUTH SOCIOLOGY”

Ravshanova Sitoraxon Xaitali qizi

Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o‘zbek tili va adabiyoti universiteti
Sotsiologiya yo‘nalishi 3- bosqich talabasi
ravshanovatorabonu1@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada yoshlar sotsiologiyasining asosiy ilmiy nazariyalari, ularning tarixiy shakllanishi va zamonaviy rivojlanish tendensiyalari tahlil qilinadi. Yoshlar ijtimoiy-demografik guruh sifatida o‘ziga xos xususiyatlarga ega bo‘lib, ularning jamiyatdagi o‘rni turli nazariy yondashuvlar orqali tushuntiriladi. Maqolada funksionalistik, konfliktologik, simvolik interaksionizm hamda zamonaviy strukturaviy va postmodern yondashuvlar asosida yoshlarning ijtimoiylashuvi, identitet shakllanishi va ijtimoiy faolligi o‘rganiladi.

Shuningdek, yoshlar bilan bog‘liq dolzarb muammolar — bandlik, migratsiya, ta‘lim sifati, ijtimoiy tengsizlik va raqamli transformatsiya jarayonlari ham nazariy nuqtai nazardan yoritiladi. Tadqiqot natijalari yoshlar siyosatini shakllantirishda ilmiy yondashuvlarning ahamiyatini ko‘rsatadi.

Kalit so‘zlar: Yoshlar, sotsiologiya, ijtimoiylashuv, nazariy yondashuvlar, identitet, ijtimoiy guruh, interaksionizm, funksionalizm, konflikt, yoshlar siyosati.

Abstract. This article analyzes the main scientific theories of youth sociology, their historical formation, and contemporary development trends. Youth, as a socio-demographic group, possess specific characteristics, and their role in society is explained through various theoretical approaches. The article examines the processes of socialization, identity formation, and social activity of young people based on functionalist, conflict, symbolic interactionist, as well as modern structural and postmodern approaches.

Additionally, current issues related to youth—such as employment, migration, quality of education, social inequality, and digital transformation—are explored from a theoretical perspective. The research findings highlight the importance of scientific approaches in shaping youth policy.

Keywords: Youth, sociology, socialization, theoretical approaches, identity, social group, interactionism, functionalism, conflict, youth policy.

Kirish. XXI asrda jamiyat taraqqiyoti inson kapitalining sifati bilan bevosita bog‘liq bo‘lib, bu jarayonda yoshlar eng muhim strategik resurs sifatida qaralmoqda. Ayniqsa, innovatsion iqtisodiyot, raqamli texnologiyalar va bilimlar jamiyatiga o‘tish sharoitida yoshlarning roli yanada ortib bormoqda. Ular nafaqat mavjud ijtimoiy tizimni davom ettiruvchi, balki uni yangilovchi va transformatsiya qiluvchi kuch sifatida namoyon bo‘lmoqda. Zamonaviy jamiyatda yoshlar alohida ijtimoiy qatlam sifatida nafaqat demografik jihatdan, balki ijtimoiy, iqtisodiy va siyosiy jarayonlarda faol subyekt sifatida namoyon bo‘lmoqda. Bugungi

globallashtirish va raqamli transformatsiya sharoitida yoshlarning dunyoqarashi, qadriyatlari va xulq-atvori tez o'zgarib bormoqda. Bu esa yoshlarni chuqur ilmiy o'rganishni talab etadi.[1]

Yoshlar sotsiologiyasi — sotsiologiya fanining muhim yo'nalishlaridan biri bo'lib, yoshlarning ijtimoiylashuvi, ijtimoiy maqomi, rol va funksiyalari, hamda ularning jamiyat bilan o'zaro aloqalarini o'rganadi. Ushbu fan nafaqat nazariy, balki amaliy ahamiyatga ham ega, chunki yoshlar jamiyatning kelajak rivojini belgilovchi asosiy kuch hisoblanadi. Bugungi kunda O'zbekistonda ham yoshlar ulushi aholining katta qismini tashkil etadi. Bu esa davlat siyosatida yoshlar masalasiga alohida e'tibor qaratilishini talab qiladi. Shu nuqtai nazardan, yoshlar sotsiologiyasi nazariyalarini o'rganish ularning muammolarini hal etishda muhim ilmiy asos bo'lib xizmat qiladi.[2] Yana bir muhim jihat — yoshlar orasida ijtimoiy differensiallashuvning kuchayishidir. Ya'ni, yoshlar turli iqtisodiy, hududiy va ijtimoiy sharoitlarga qarab keskin farqlanmoqda. Shahardagi yoshlar bilan qishloq yoshlari, oliy ma'lumotli va ma'lumotsiz yoshlar o'rtasidagi tafovutlar ularning imkoniyatlari va ijtimoiy istiqboliga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Bu esa yoshlar masalasini bir xil yondashuv bilan hal qilib bo'lmasligini ko'rsatadi.

Shu bilan birga, zamonaviy axborot makoni yoshlarning ongiga bevosita ta'sir qiluvchi muhim omilga aylangan. Internet va ijtimoiy tarmoqlar orqali yoshlar global axborot oqimiga ulanib, yangi bilim va qadriyatlarni tezda o'zlashtirmoqda. Biroq bu jarayon bilan birga axborot xavfsizligi, manipulyatsiya va virtual muhitga qaramlik kabi muammolar ham yuzaga kelmoqda. Yoshlar sotsiologiyasi aynan ana shu murakkab jarayonlarni ilmiy asosda tahlil qilishga xizmat qiladi. Ushbu fan orqali yoshlarning ijtimoiy xulq-atvori, ehtiyojlari, motivatsiyasi va ijtimoiy institutlar bilan o'zaro munosabatlari chuqur o'rganiladi. Bu esa davlat siyosati, ta'lim tizimi va ijtimoiy dasturlarni samarali tashkil etishda muhim ahamiyat kasb etadi. Mazkur maqolaning maqsadi — yoshlar sotsiologiyasining asosiy nazariyalarini tizimli ravishda tahlil qilish va ularning zamonaviy jamiyatdagi ahamiyatini ochib berishdan iborat. Shu orqali yoshlar bilan bog'liq muammolarni tushunishda nazariy asos yaratish va amaliy tavsiyalar ishlab chiqish imkoniyati yuzaga keladi.

Adabiyotlar tahlili. Yoshlar sotsiologiyasi doirasida turli ilmiy maktablar va nazariy yondashuvlar shakllangan bo'lib, ular yoshlarning jamiyatdagi o'rnini turlicha talqin qiladi. Yoshlar sotsiologiyasi bo'yicha ilmiy qarashlar bir necha asosiy nazariy yo'nalishlarda rivojlangan:

1. Funksionalistik yondashuv: (T. Parsons, R. Merton) yoshlarni jamiyatning muhim tarkibiy qismi sifatida ko'radi.[3] Bu nazariyaga ko'ra, yoshlar jamiyatda mavjud qadriyatlarni o'zlashtiradi va ijtimoiy tizim barqarorligini ta'minlaydi. Yoshlar bu jarayonda "o'tish bosqichi"ni boshdan kechiradi. Ushbu nazariyasiga ko'ra, jamiyat murakkab tizim bo'lib, uning har bir elementi muayyan funktsiyani bajaradi. Yoshlar bu tizimda ijtimoiylashuv orqali jamiyat qadriyatlarini

o'zlashtiruvchi qatlam sifatida qaraladi. Bu yondashuvda yoshlar: ijtimoiy normalarni o'zlashtiradi, kelajakda jamiyatning faol a'zolariga aylanadi, ijtimoiy tizim barqarorligini ta'minlaydi. Masalan, ta'lim tizimi yoshlarni ijtimoiy rollarga tayyorlaydi. Oila esa ularning birlamchi ijtimoiylashuv instituti hisoblanadi.

2. Konflikt nazariyasi: (K. Marks, R. Dahrendorf) yoshlarni ijtimoiy ziddiyatlar kontekstida ko'rib chiqadi. Bu yondashuvga ko'ra, yoshlar va katta avlod o'rtasida manfaatlar to'qnashuvi mavjud bo'lib, bu ijtimoiy o'zgarishlarning asosiy manbai hisoblanadi. Nazariyasiga ko'ra, jamiyat doimo turli guruhlar o'rtasidagi ziddiyatlar orqali rivojlanadi. Yoshlar bu jarayonda o'z manfaatlarini himoya qiluvchi guruh sifatida ko'riladi. Bu nazariya quyidagilarni ta'kidlaydi: yoshlar va katta avlod o'rtasida qadriyatlar to'qnashuvi mavjud; iqtisodiy tengsizlik yoshlar imkoniyatlariga ta'sir qiladi; yoshlar ko'pincha ijtimoiy o'zgarishlarning bosh tashabbuskori bo'ladi. Masalan, tarixda ko'plab inqiloblar va ijtimoiy harakatlarda aynan yoshlar asosiy rol o'ynagan.

3. Simvolik interaksionizm: (J. Mead, H. Blumer) yoshlarning o'zini anglash jarayoniga e'tibor qaratadi.[4] Bu nazariya yoshlarning kundalik hayotdagi o'zaro muloqotiga e'tibor qaratadi. Yoshlar o'z identitetini boshqalar bilan muloqot orqali shakllantiradi. Asosiy jihatlar: "Men" tushunchasi ijtimoiy tajriba orqali shakllanadi; yoshlar o'z rolini jamiyat bilan aloqada aniqlaydi; kommunikatsiya muhim omil hisoblanadi. Masalan, ijtimoiy tarmoqlar bugungi yoshlar identitetini shakllantirishda muhim rol o'ynamoqda.

4. Zamonaviy yondashuvlar: (P. Bourdieu, A. Giddens) yoshlarning ijtimoiy kapitali, identiteti va global jarayonlardagi o'rnini o'rganadi.[5] Bu yondashuvlar yoshlarni faqat passiv emas, balki faol ijtimoiy subyekt sifatida ko'radi. Zamonaviy nazariyalar yoshlarni yanada kengroq kontekstda o'rganadi: Ijtimoiy kapital nazariyasi – yoshlarning aloqalari va resurslari muhim; Strukturatsiya nazariyasi – yoshlar ham tizimga ta'sir qiladi, ham unga bog'liq; Postmodern yondashuv – yoshlar identiteti o'zgaruvchan va ko'p qirrali. Bugungi yoshlar global madaniyat, internet va migratsiya ta'sirida shakllanmoqda.

Muhokama va natijalar: Mazkur tadqiqot doirasida yoshlar sotsiologiyasining asosiy nazariyalari tahlili shuni ko'rsatdiki, yoshlarni tushinishda yagona universal yondashuv mavjud emas. Aksincha, turli nazariyalar yoshlarning ijtimoiy tabiatini turli jihatlardan ochib beradi va ular bir-birini to'ldiruvchi xarakterga ega. Birinchi navbatda, funksionalistik yondashuv natijalari shuni ko'rsatadiki, yoshlar jamiyatning uzluksizligini ta'minlovchi asosiy mexanizmlardan biri hisoblanadi. Empirik kuzatuvlar va xalqaro tajriba shuni tasdiqlaydiki, ta'lim tizimi orqali yoshlar ijtimoiy normalar va qadriyatlarni o'zlashtiradi. Masalan, ta'limga qamrov darajasi yuqori bo'lgan davlatlarda yoshlarning ijtimoiy integratsiyasi kuchliroq bo'ladi. O'zbekiston sharoitida ham so'nggi yillarda oliy ta'limga qabul kvotalarining kengaytirilishi yoshlarning ijtimoiy faolligini oshirishga xizmat qilmoqda.

Shu bilan birga, konflikt nazariyasi asosida olib borilgan tahlillar yoshlar orasida ijtimoiy tengsizlik va imkoniyatlar nomutanosibligi mavjudligini ko'rsatadi. Statistik ma'lumotlarga ko'ra, rivojlanayotgan davlatlarda yoshlar ishsizligi darajasi umumiy ishsizlik ko'rsatkichidan 2 barobar yuqori bo'lishi kuzatiladi. Bu esa yoshlar orasida ijtimoiy norozilik, migratsiya kayfiyati va ijtimoiy beqarorlik xavfini oshiradi. Ayniqsa, iqtisodiy resurslarga kirish imkoniyatining cheklanganligi yoshlarning ijtimoiy mobilitetiga salbiy ta'sir ko'rsatadi.[6]

Simvolik interaksionizm nuqtai nazaridan olib borilgan tahlillar yoshlar identitetining shakllanishi murakkab va ko'p bosqichli jarayon ekanini ko'rsatdi. Bugungi yoshlar o'z "men"ini nafaqat real ijtimoiy muhitda, balki virtual makonda ham shakllantirmoqda. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, ijtimoiy tarmoqlardan faol foydalanadigan yoshlarning o'zini baholash darajasi ko'pincha tashqi baholarga bog'liq bo'lib qolmoqda. Bu esa psixologik bosim va ijtimoiy solishtirish fenomenining kuchayishiga olib keladi. Zamonaviy yondashuvlar asosida olingan natijalar esa yoshlarning ijtimoiy kapitali va tarmoqlari ularning hayotdagi muvaffaqiyatiga sezilarli ta'sir ko'rsatishini tasdiqlaydi. Masalan, keng ijtimoiy aloqalarga ega bo'lgan yoshlar ish topishda, ta'lim olishda va ijtimoiy faoliyatda ko'proq imkoniyatlarga ega bo'ladi. Shu bilan birga, globalizatsiya jarayonlari yoshlarning dunyoqarashini kengaytirayotgan bo'lsa-da, milliy identitet masalasini murakkablashtirmoqda.[7]

Xulosa o'rnida shuni aytish mumkinki, mazkur maqolada yoshlar sotsiologiyasining asosiy nazariyalari kompleks tarzda tahlil qilinib, yoshlarning jamiyatdagi o'rni va roli turli ilmiy yondashuvlar orqali yoritildi. Tahlillar shuni ko'rsatdiki, yoshlar zamonaviy jamiyatda faqat ijtimoiylashuv jarayonini boshdan kechiruvchi qatlam emas, balki ijtimoiy o'zgarishlar, innovatsiyalar va taraqqiyotning asosiy harakatlantiruvchi kuchi hisoblanadi. Shu bilan birga, tadqiqot natijalari yoshlar bilan bog'liq muammolar — bandlik, ta'lim sifati, ijtimoiy tengsizlik, migratsiya va raqamli muhit ta'siri kabi omillar murakkab va o'zaro bog'liq ekanini ko'rsatdi. Ayniqsa, raqamli texnologiyalar yoshlarning ijtimoiylashuviga yangi imkoniyatlar yaratish bilan birga, yangi ijtimoiy va psixologik muammolarni ham yuzaga keltirmoqda.

Umuman olganda, yoshlar sotsiologiyasi nazariyalari nafaqat ilmiy jihatdan muhim, balki amaliy ahamiyatga ham ega. Ular asosida yoshlar siyosatini shakllantirish, ijtimoiy dasturlarni ishlab chiqish va yoshlarning jamiyatdagi faolligini oshirish mumkin. Shuning uchun zamonaviy sharoitda yoshlarni qo'llab-quvvatlash, ularning imkoniyatlarini kengaytirish va ijtimoiy integratsiyasini ta'minlash ustuvor vazifa bo'lib qolmoqda. Xulosa qilib aytganda, yoshlar — bu jamiyatning kelajagi emas, balki bugungi rivojlanishining faol ishtirokchisi bo'lib, ularni chuqur ilmiy asosda o'rganish va qo'llab-quvvatlash har qanday davlatning barqaror taraqqiyotini ta'minlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. O‘zbekiston Respublikasi Yoshlar siyosati to‘g‘risidagi qonuni, 2016.
2. O‘zbekiston Respublikasi Yoshlar siyosati bo‘yicha rasmiy ma‘lumotlar, 2023.
3. Parsons T. The Social System. – New York: Free Press, 1951.
4. Blumer H. Symbolic Interactionism. – California, 1969.
5. Giddens A. Modernity and Self-Identity. – 1991.
6. Giddens A. Modernity and Self-Identity: Self and Society in the Late Modern Age. – Stanford, 1991.
7. Yoshlar bandligi va demografik ko‘rsatkichlar. – Toshkent, 2023.
8. UNESCO. Global Education Monitoring Report. – Paris, 2023.
9. World Bank. World Development Report: Jobs and Development. – Washington DC, 2021.
10. Dahrendorf R. Class and Class Conflict in Industrial Society. – Stanford: Stanford University Press, 1959.
11. Mead G.H. Mind, Self and Society. – Chicago: University of Chicago Press, 1934.